

SVATÝ STOLEC A ČESKOSLOVENSKO

III.

EDICE DOKUMENTŮ
Z LET 1926–1928

Marek Šmíd
Eva Hajdinová
Daniel Atanáz Mandzák
editoři

KAROLINUM

Svatý stolec a Československo III.

Edice dokumentů z let 1926–1928

Marek Šmíd, Eva Hajdinová a Daniel Atanáz Mandzák (editoři)

Recenzovali:

prof. PhDr. PaedDr. Pavel Marek, Ph.D.

prof. PhDr. Róbert Letz, PhD.

Vydala Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum

Praha 2025

Redakce Josef Lesák

Grafická úprava a sazba DTP Nakladatelství Karolinum

Vydání první

© Univerzita Karlova, 2025

© Marek Šmíd, Eva Hajdinová a Daniel Atanáz Mandzák, 2025

ISBN 978-80-246-5894-0

ISBN 978-80-246-5936-7 (pdf)



Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

Obsah

Poděkování	/7
Ediční úvod	/8
Seznam zkratk	/13

Úvodní studie: <i>Československo-vatikánské diplomatické styky v letech 1926–1928</i>	/15
---	-----

Dokumenty z fondu Archivu Ministerstva zahraničních věcí České republiky, Politické zprávy – Vatikán, 1926–1928	/47
---	-----

1. řádná politická zpráva vatikánského vyslanectví ze dne 15. února 1926 /49
2. řádná politická zpráva vatikánského vyslanectví ze dne 6. března 1926 /71
3. řádná politická zpráva vatikánského vyslanectví ze dne 12. dubna 1926 /88
4. řádná politická zpráva vatikánského vyslanectví ze dne 11. května 1926 /105
5. řádná politická zpráva vatikánského vyslanectví ze dne 8. června 1926 /118
6. řádná politická zpráva vatikánského vyslanectví ze dne 9. července 1926 /133
7. řádná politická zpráva vatikánského vyslanectví ze dne 9. srpna 1926 /148
8. řádná politická zpráva vatikánského vyslanectví ze dne 11. září 1926 /167
9. řádná politická zpráva vatikánského vyslanectví ze dne 11. října 1926 /181
10. řádná politická zpráva vatikánského vyslanectví ze dne 12. listopadu 1926 /199
11. řádná politická zpráva vatikánského vyslanectví ze dne 13. prosince 1926 /215
12. řádná politická zpráva vatikánského vyslanectví ze dne 15. ledna 1927 /231
13. řádná politická zpráva vatikánského vyslanectví ze dne 19. února 1927 /248

14. řádná politická zpráva vatikánského vyslanectví
ze dne 18. března 1927 /265
15. řádná politická zpráva vatikánského vyslanectví
ze dne 11. dubna 1927 /280
16. řádná politická zpráva vatikánského vyslanectví
ze dne 15. května 1927 /295
17. řádná politická zpráva vatikánského vyslanectví
ze dne 13. června 1927 /311
18. řádná politická zpráva vatikánského vyslanectví
ze dne 14. července 1927 /327
19. řádná politická zpráva vatikánského vyslanectví
ze dne 7. září 1927 /342
20. řádná politická zpráva vatikánského vyslanectví
ze dne 3. října 1927 /361
21. řádná politická zpráva vatikánského vyslanectví
ze dne 12. listopadu 1927 /381
22. řádná politická zpráva vatikánského vyslanectví
ze dne 12. ledna 1928 /398
23. řádná politická zpráva vatikánského vyslanectví
ze dne 2. března 1928 /417
24. periodická politická zpráva vatikánského vyslanectví
ze dne 16. dubna 1928 /436
25. periodická politická zpráva vatikánského vyslanectví
ze dne 10. července 1928 /453
26. periodická politická zpráva vatikánského vyslanectví
ze dne 8. října 1928 /470
27. periodická politická zpráva vatikánského vyslanectví
ze dne 9. ledna 1929 /483

Přílohy /503

Výběrový soupis pramenů a literatury k československo-vatikánským
diplomatickým stykům v letech 1926–1928 /509

Jmenný rejstřík /517

English Summary /528

Medailonky editorů /530

Poděkování

Na tomto místě bychom chtěli poděkovat všem pracovníkům Archivu Ministerstva zahraničních věcí České republiky v Praze za jejich vstřícnost a obětavost, s nimiž k nám během našich návštěv v badatelně zmíněného archivu přistupovali. Za cenné připomínky děkujeme rovněž lektorům tohoto svazku, panu profesorovi Pavlu Markovi a panu profesorovi Róbertu Letzovi. Náš dík patří současně našim rodinám, bez jejichž lásky, podpory a porozumění by tato práce nikdy nevznikla.

Marek Šmíd, Eva Hajdinová a Daniel Atanáz Mandzák

Ediční úvod

Tato publikace je již třetím svazkem ediční řady souhrnných diplomatických zpráv československého vyslanectví u Svatého stolce v éře první republiky. Opět se jedná o výběrovou edici tvořenou souhrnnými periodickými zprávami československé legace, které byly v měsíčním intervalu zasílány ministerstvu zahraničních věcí. Referovaly přitom nejen o vývoji československo-vatikánských vztahů, ale rovněž o diplomatických vztazích Svatého stolce na širším mezinárodním poli. Dílčí a zde publikované souhrnné politické zprávy představují prameny zásadního významu – předkládají totiž subjektivní, nicméně kritické hodnocení vatikánské politiky, zároveň informují o hlavních politických a náboženských událostech i sociálních trendech mnoha evropských i mimoevropských států.

Zprávy československého vyslanectví u Svatého stolce jsou dnes uloženy především v Archivu Ministerstva zahraničních věcí (AMZV, fond Politické zprávy Vatikán 1920–1939) a v opisech rovněž v Archivu Kanceláře prezidenta republiky (AKPR, fond KPR – protokol T, k. 21–23, sign. T 32/21). Zprávy československých zahraničních legací byly obecně adresovány nejen přímo kabinetu ministra zahraničních věcí, ale rovněž jednotlivým sekcím ministerstva, konkrétně politické sekci, právní sekci a zpravodajské sekci a velmi často rovněž ministerstvu školství a národní osvěty. Opisy těchto zpráv jsou proto často zachovány i jako součást spisového materiálu fondu Ministerstvo školství 1918–1945 v Národním archivu v Praze. Autorský tým ediční řady do edice nezařadil soubor početných mimořádných politických zpráv. Toto rozhodnutí bylo přijato již na počátku edičního projektu vzhledem k velkému objemu spisového materiálu fondu „politické zprávy“. Souhrnné zprávy byly upřednostněny pro jejich ucelenou formální podobu a strukturu. Shrnují přitom nejdůležitější body obsažené v mimořádných zprávách a zbylé diplomatické úřední korespondenci.

Třetí svazek ediční řady obsahuje 27 souhrnných zpráv československého zastupitelského úřadu u Vatikánu z let 1926–1928. Autorem těchto relací byl především Eduard Jelen ve funkci chargé d'affaires par interim. Ten vedl vyslanecký úřad po odvolání československého vyslance Václava Palliera v srpnu 1925, k němuž došlo v důsledku roztržky mezi Svatým stolicí a československou vládou v návaznosti na konání Husových oslav počátkem července 1925. Po definitivním urovnání vzniklého diplomatického konfliktu byl počátkem června 1928 jmenován nový vyslanec, Vladimír Radimský. Ten poté přebíral úkol sepisování diplomatických zpráv. Konečně autorem čtvrté souhrnné zprávy za rok 1928 byl legační tajemník Jan Nepustil.

Editované zprávy jsou uspořádány chronologicky, očíslovány a doplněny vědecko-kritickým poznámkovým aparátem.¹ Každý dokument je opatřen sjednoceným záhlavím obsahujícím dataci, místo vzniku zpráv a českou anotaci, jež uvádí číslo řádné či periodické zprávy, jméno a funkci jejího původce a stručně zachycuje obsah publikované písemnosti. Jako součást každé zprávy ponecháváme rovněž jednací číslo, které sloužilo k identifikaci a zařazení spisu. Na konci každé zprávy informujeme o formě jejího dochování (originál, opis, kopie) a způsobu vyhotovení (strojopis či rukopis). Zprávy jsou opatřeny textovými a obsahovými poznámkami s doplňujícími formálními či věcnými informacemi. Původní spisové záhlaví zpráv – tedy oficiální název legace, adresu úřadu, použití úředního razítka vyslanectví či informace o rozeslaných opisech – nepublikujeme. Tyto údaje jsou zachyceny v první textové poznámce každé zprávy, kde je rovněž upozorněno na vlastnoruční podpis, pokud jde o originál dokumentu.

Přepis a jazykovou úpravu dokumentů jsme provedli v souladu s pravidly pro přepis historických dokumentů. V zásadě jsme využívali současnou platnou pravopisnou normu. Textové poznámky jsou výsledkem textové, respektive jazykové kritiky a jsou označeny písmeny latinské abecedy. Slouží především k překladu a objasnění významu některých cizojazyčných, přejatých a zastaralých výrazů. Textovou poznámku nevkládáme tam, kde sám pisatel zprávy v textu použil svůj vlastní překlad cizího výrazu či pasáže. Věcné poznámky pod čarou přinášejí kontextualizované, zpřesňující rozbor historických událostí, citovaných papežských listin, především encyklik, stručný popis klíčových mezinárodních či tuzemských diplomaticko-právních dokumentů. Rovněž slouží především k bližší identifikaci citovaných osobností. Jednotlivé zmiňované osoby jsou opatřeny biografickým medailonkem na prvním místě jejich výskytu v edici. Zároveň jsou zachyceny přehledně ve jmenném rejstříku na konci edice. Jednotlivé osobnosti se v textu zpráv často vyskytují pouze skrze svou funkci (např. papež, státní sekretář, mexický prezident, brazilský vyslanec atd.). V takovém případě byly identifikovány v hranaté závorce, a tudíž opět zaindexovány do jmenného rejstříku (např. ministru zahraničí [E. Benešovi]; se státním sekretářem [P. Gasparri]). Věcné poznámky byly vypracovány s ohledem na všechny editované dokumenty. Jsou proto v rámci jednotlivých zpráv vzájemně provázány prostřednictvím referenčních vysvětlivek.

Zjevné písařské překlipy či tiskové chyby, scházející interpunkce a pravopisné chyby byly opraveny bez zvláštního vyznačení jak v českém, tak v cizojazyčném textu. V italských i francouzských slovech byly v případě nutnosti

1/ Edice se metodicky opírá o zásady pro vydávání novověkých pramenů. ŠTŮVÍČEK Ivan et al.: *Zásady pro vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti*, Praha 2002.

opraveny akcenty (e > è, c > ç, á > à, ó > ò, i > ï apod.) Do stylu zpráv nebylo zasahováno, ponechán byl slovosled či dobové jazykové zvláštnosti, ať již ve skloňování (ve Vatikáně; v Orientě), či ve specifických dobových výrazech (ochrana proti vexacím; začez; zbytečno; zajímav; italianita; quasikonkordátní; viscount). Situace věcně nepřesných či chybných formulací pisatele komentujeme věcnými poznámkami pod čarou.

Různou podobu strojopisně zvýrazněného textu v dokumentech (podtržení, prostrkané písmo, jiná velikost písma) jsme sjednotili na podtržený text. Naopak nijak zvláště neupozorňujeme na častá, avšak dodatečná rukopisná podtržení textu provedená různými příjemci, které však nelze s jistotou identifikovat. Upozorňujeme pouze na přeškrtnutí pasáží, které mohlo znamenat částečné cenzurování zprávy před jejím dalším šířením v opisech a parafrázích v další úřední korespondenci. Názvy novin a časopisů uvedené v textu zpráv byly ponechány beze změn, bez kurzivy a často jen ve zkrácené podobě (např. Osservatore > Osservatore Romano, Corriere > Corriere della Sera), neboť jejich plný název je v textu dříve obsažen. Seznam všech citovaných tiskovin v jejich správném a plném znění je přiložen k seznamu pramenů.

V češtině běžně i méně užívané zkratky nebo zkrácená slova jsme nerozepisovali (čs., p., pí, posl., RČS, m. p., hod., P., str., atd.), pouze jsme sjednotili jejich psaní s přihlédnutím k současným pravidlům (např. a. j. > aj.; a. t. d. > atd.; a. t. p. > atp.; t. j. > tj.; t. z. v. > tzv.). Další zkratky používané běžně v historických odborných textech nebyly ve zprávách rozepisovány (např. ČSR, ČSL, NS, HSLŠ, SHS). V případech, kdy zkratka nebyla jednoznačná a mohla by se číst v několika významech, byla podle kontextu rozepsána v hranatých závorkách. V textu jsme zrušily lomítkové závorky / / a pozměnili je na závorky jednoduché ().

Rozlišné psaní titulu monsignore (Msg., Msgre., Mons.) bylo sjednoceno na Mons., tedy formu, již pisatelé zpráv používali nejčastěji. Tento titul duchovních byl v dobových textech psán převážně s velkým písmenem pro vyjádření úcty, editoři jej proto ponechali s velkým „M“. Sjednoceno bylo obdobně různé psaní titulu doktor (Dr., dru, drem) na dr.

Psaní vlastních jmen kolísá především u místních a zeměpisných názvů. Jejich původní tvar přepisujeme podle v současnosti platné pravopisné normy (Columbie > Kolumbie; Čile > Chile; Varšava > Varšava, Antilly > Antily; biskupa assuánského > biskupa asuánského). Naopak jsme v textu ponechali některé významově specifické dobové výrazy, např. Kair [Káhira]. Psaní malých a velkých písmen jsme upravili podle v současnosti platné pravopisné normy (např. Střední Evropa > střední Evropa; Redemptoristi > redemptoristi, Jezuiti > jezuiti; Společnost Národů > Společnost národů; svatý Stolec > Svatý stolec). Písařské chyby ve jménech osob jsme v textu opravovali do správné podoby bez vyznačení. Složená jména osob jako např. Ferdinand Borgongini Duca či Raffael Merry del Val y Zulueta, Marcelo Torcuato de

Alvear se ve zprávách vyskytují ve zkrácené podobě (Borgongini, Merry del Val, de Alvear). Tyto zkrácené formy jmen nerozepisujeme, vyjímaje jejich rozepisování v záhlaví zpráv.

V textu zpráv byly dále opraveny zdvojené souhlásky v psaní slov cizího původu (např. loggie > lodžie; appel > apel; alliance > aliance; officiální > oficiální; kollegia > kolegia; professor > profesor atd.). Obdobně jsme upravili psaní s, z uprostřed slova (provisorně > provizorně; president > prezident; universita > univerzita; organisace > organizace; krise > krize; resumeje > rezumuje atd.) a dále psaní předložek (s hlediska > z hlediska). Rovněž jsme přizpůsobili v současnosti platné jazykové normě psaní th > t (např. metoda > metoda; these > teze; theologie > teologie; orthodoxie > ortodoxie). Stejně tak byly pozměněny dnes již nepoužívané zastaralé tvary (např. tramway > tramvaj; neloyální > neloajální; preasumovati > prezumovati; bureaucratický > byrokratický; officiální > oficiální; eventuelní > eventuelní; quardián > kvardián, frequentantů > frekventantů; scoutskou > skautskou; scoutové > skautové, atd.) Pravidlům jsme přizpůsobili též psaní příslovečných spřežek (např. k vůli > kvůli; ku předu > kupředu; na vzájem > navzájem; z počátku > zpočátku; po případě > popřípadě; při tom > přitom; na to > nato) a spojovníků (mezinárodně-právním > mezinárodněprávním). Sjednotili jsme rovněž nestandardní a kolísavé psaní kvantit samohlásek (např. disciplina > disciplína; forum > fórum; nota > nóta; konklave > konkláve).

Základní i řadové číslovky od 1 do 20 byly ve zprávách rozepisovány slovem, vyjma údajů ze záhlaví či statistického charakteru. Římské číslice se vyskytují v označení svazků nejrozličnějších oficiálních ročenek či věstníků. V edici hojně používané zlomky při popisu množství či časových údajů byly převedeny do slovní podoby. (4 ½ tisíc lir > čtyř a půl tisíc lir; v ½ 5 > v půl páté; ve ¾ 6 > ve tři čtvrtě na šest). Zároveň různopsaní datace zpráv arabskými či římskými číslicemi (15. 5., 15. V.) bylo sjednoceno na slovní označení jednotlivých měsíců (15. května).

Diplomatické zprávy vyslanectví představovaly ve své době nenahraditelný komunikační kanál mezi Prahou a legačním úřadem, který shrnoval užitečné informace získané během formálních audiencí, neformálních rozhovorů, konečně z italského či zahraničního tisku. Jejich pisatelé se snažili co možná nejrychleji, nej přesněji a nezaopatřivě informovat o aktuálním vývoji mezinárodní situace ve vztahu ke Svatému stolci. Rozvláčný, mnohdy hutný, až těžkopádný styl relací ztěžuje jejich porozumění, odpovídal však dobovému jazykovému úzu. Věříme, že i navzdory tomuto nedostatku přinesou editované zprávy čtenáři množství užitečných informací o politických poměrech konce dvacátých let 20. století. Zajisté pak dokládají komplexnost diplomatických jednání, v nichž bylo Československo angažováno coby významný subjekt střeoevropského geopolitického prostoru. Počátkem roku 1928 se Praze podařilo definitivně uzavřít za značného přispění šéfa prezidia ministerstva

zahraničních věcí Kamila Krofty a nuncia Pietra Ciriaciho více než dva roky trvající konflikt, respektive přerušení oficiálních diplomatických vztahů s kurií. Došlo k podpisu zásadní bilaterální dohody, takzvaného modu vivendi, který definoval církevní suverenitu československých diecézí, jejichž hranice se do budoucna měly shodovat se státními hranicemi. Československu tak od počátku roku 1928 vyvstal nový, složitý úkol delimitace a majetkové dotace svých církevních obvodů. Tento cíl s sebou ovšem nesl množství sporů především s Maďarskem a Německem, které vznesené československé nároky rozporovaly až do podpisu tzv. cirkumskripční konstituce (*Ad ecclesiastici regiminis incrementum*) uzavřené 2. září 1937, respektive až do zániku Československa v roce 1939. Náznaky těchto sporů se však vyskytly již během roku 1928, byly tak reflektovány v příslušných posledních zprávách této edice.

Eva Hajdinová

Seznam zkratek

AAV	Archivio Apostolico Vaticano
AA. EE. SS.	Affari Ecclesiastici Straordinari
a. i.	ad interim
aj.	a jiní/é
AKPR	Archiv Kanceláře prezidenta republiky
ANM	Archiv Národního muzea
AMZV	Archiv Ministerstva zahraničních věcí
angl.	anglicky
apošt.	apoštolský
apod.	a podobně
atd.	a tak dále
AÚTGM	Archiv Ústavu T. G. Masaryka
BVP	Bavorská lidová strana
c. k.	císařský a královský
č.	číslo
č. j.	číslo jednací
čl.	článek
čs., čsl., Čsl.	československý
ČSR, Č.S.R.	Československá republika / Československo
ČTK	Česká tisková kancelář
DNVP	Německá národně lidová strana
dr.	doktor
DVP	Německá lidová strana
event.	eventuální
f.	fond
ff.	foglia
fj.	francouzský jazyk
HSLŠ	Hlinkova slovenská ľudová strana
hod.	hodina
hr.	hrabě
inž.	inženýr
it.	italský/y
J. Exc.	Jeho Excellence
k.	karton
kard.	kardinál
Kč	Korun československých
lat.	latinský/y

Lit.	Italské liry
m. r.	minulý rok
mj.	mezi jiným
Mons.	Monsignor
MZV	Ministerstvo zahraničních věcí
n.	nebo
např.	například
něm.	německý
NKVD	Lidový komisariát vnitřních záležitostí
odd.	oddělení
ÖSW	Österreichisches Staatsarchiv Wien
p.	pan
P.	Páter
pol.	politický/á [zpráva]
pozn.	poznámka
prof.	profesor
příl.	příloha
R., r.	rok
RČS	Republika československá
RSZML	Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu
resp.	respektive
roz.	rozený/á
S., St.	S(aint)/S(ain)t
Sb. z. a n.	Sbírka zákonů a nařízení
SHS	Království Srbů, Chorvatů a Slovinců
sign.	signatura
srov.	srovnej
ss. aa.	santi apostoli
SSSR	Sovětský svaz
stol.	století
str., s.	strana
sv., Sv.	svatý
t. m.	toho měsíce
t. r.	tohoto roku
tj.	to jest
tzv.	takzvaný
USA	Spojené státy americké
v. r.	vlastní rukou

Úvodní studie: Československo-vatikánské diplomatické styky v letech 1926–1928

Úvodní studie rozsáhlé edice *Svatý stolec a Československo III. (1926–1928)* nabízí přehledný vývoj diplomatických styků Československa a Svatého stolce v období druhé poloviny dvacátých let 20. století v širším církevně-politickém kontextu. Převážně na základě materiálů z Archivu Ministerstva zahraničních věcí České republiky a vatikánských archivů (Historický vatikánský archiv a Vatikánský apoštolský archiv) rekonstruuje charakter, podobu a proměnu diplomatických styků Československé republiky s ústředím katolické církve v Římě v letech 1926–1928.

S ohledem na utváření styků v meziválečném období se právě v tomto časovém úseku jedná o dramatickou dobu, jež ve vztazích Československé republiky a Vatikánu odráží v mnoha ohledech prvotní těžkosti republiky, respektive její zahraničněpolitické a ideologicky-mocenské orientace. Tyto obtíže se projevovaly rovněž v jejím přístupu ke katolické církvi, jejímu zástupci v osobě apoštolského nuncia v Praze a její hlavě, papeži v Římě.

Úvodní studie se primárně soustředí na pramenný materiál fondu Politické zprávy Vatikán, uložený v Archivu Ministerstva zahraničních věcí České republiky v Praze, jež doplňuje dalšími českými a vatikánskými archivy i vydanými dokumenty, které konfrontuje s odbornou literaturou, z níž neopomíjí ani starší klasická díla, ani moderní odborné texty.

Stručně řečeno, v období let 1926–1928 řešily československá i vatikánská strana především důsledky Marmaggiho aféry z léta a podzimu 1925, jež se stala nejvýznamnější diplomatickou roztržkou mezi oběma státy v meziválečném období. Nebyla pochopitelně izolovaným jevem, ale vstřebávala nakumulované těžkosti vývoje první poloviny 20. let, z nichž mnohé nebyly během prvních let existence republiky i vývoje bilaterálních vztahů se Svatým stolicem řešeny a vyřešeny, a nyní vydávaly své plody.

Tomuto neklidu v československo-vatikánských vztazích, který budeme právě v této studii analyzovat, předcházely na jaře 1925 bouřlivé dohady o nových státních svátcích v československém parlamentu. Některé starší¹ byly

1/ Tyto svátky byly zrušeny jako státní svátky v Československu na základě zákona č. 65/1925 Sb. z. a n. (tzv. zákon o svátcích a památných dnech republiky Československé). Jednalo se

zrušeny, jiné naopak zavedeny. Mezi posledně zmíněné patřil rovněž svátek mistra Jana Husa, s jehož zavedením vyslovil prostřednictvím apoštolského nuncia Francesca Marmaggiho ostrý nesouhlas Vatikán, který nejen považoval Husa za heretika a bojovníka proti Římu, ale především byl dotčen skutečností, že tak významný čin, jako byla otázka rušení a zřizování státních svátků, s ním československá vláda nekonzultovala.

Státní sekretář Svatého stolce Pietro Gasparri následně dokonce označil svátek Jana Husa za projev nepřátelství vůči katolíkům a Svatému stolci. Československá vláda však považovala tento postup Vatikánu za nezákonnou intervenci do vnitropolitických záležitostí a proti tomuto kroku diplomaticky protestovala. Samotné aféry jsme se podrobně věnovali v edici *Svatý stolec a Československo II. (1923–1925)*.

Bylo zásluhou diplomacie obou stran, že Marmaggiho odjezd z Československa nevedl po červenci 1925 k oficiálnímu přerušení diplomatických styků a otevřené roztržce, apoštolská nunciatura, vedená sekretářem ve funkci chargé d'affaires, fungovala ostatně dále. Po opadnutí prvních vzedmutých nálad a vyhrocených projevů se vstřícné postoje obou stran k jednání ukázaly již na podzim 1925, kdy Svatý stolec sondoval ochotu československé strany k urovnání vzájemného sporu. Trvalo však ještě dlouho, než byly sporné body precizovány a bylo dosaženo potřebného kompromisu.

Žádná ze zúčastněných stran totiž nechtěla být tou, která učiní první nezbytný krok ke vzájemnému sblížení. S odstupem času je patrné, že za úspěšným překonáním nepříjemného incidentu stál především ministr zahraničí Edvard Beneš, který s ohledem na prestiž československého státu usiloval před evropskou veřejností o brzké uzavření celé nepříjemné záležitosti. Československá vláda proto po vypuknutí Marmaggiho aféry nevyužila rozjitřené emoce v české společnosti a nerozpoutala tzv. kulturní boj, ačkoliv k němu v létě 1925 nebylo v některých levicových i liberálních kruzích daleko.

Třetí díl edice se podrobně věnuje především diplomatickým jednáním mezi Československem a Svatým stolcem, jež byly po bezprostředním odeznění událostí otevřeny a které po náročných rokováních vedly k podpisu tzv. modu vivendi na přelomu let 1927/1928. Podpis této šestičlankové smlouvy tvoří pomyslný vrchol předloženého svazku. Pohled československého zástupce u Svatého stolce, ostatně jako i v předchozích dílech edice, představuje zajímavé svědectví o církevně-politickém dění v Evropě i ve světě, které nastavuje zrcadlo proměňující se katolické církvi v období „zlatých“ dvacátých let.

Máme před sebou současně relativně dynamické období, kdy o důležitých církevně-náboženských záležitostech v Československu neinformovali nej-

o součást širšího procesu sekularizace státní správy a přizpůsobení počtu volných dní potřebám ekonomiky a společnosti. Zmíněné svátky byly nadále slaveny jako náboženské dny v rámci církve, ale přestaly být dny pracovního klidu uznávanými státem.

vyšší diplomatičtí zástupci obou stran, československý vyslanec u Svatého stolce či apoštolský nuncius v Praze, protože nebyli ve svých úřadech fyzicky přítomni, ale jejich zástupci, sekretář nunciatury a sekretář vyslanectví. Je proto možná namíste se domnívat, že slabší vliv jejich zástupců měl vliv i na podobu jednání legace, kdy se sekretáři, jak je patrné z diplomatických zpráv, stali spíše pozorovateli dění než jeho skutečnými hybateli, nicméně své úkoly vykonávali svědomitě.

V době let 1926–1928 stál v čele katolické církve Pius XI., vlastním jménem Ambrogio Damiano Achille Ratti, jenž byl zvolen papežem v únoru 1922. Rodák z lombardského města Desio u Monzy nedaleko Milána byl vysvěcen na kněze v roce 1879 a následně působil jako profesor teologie v semináři v Padově. V roce 1907 se stal prefektem slavné Ambrosiánské knihovny v Miláně. V roce 1911 začal působit ve Vatikánské knihovně, nejprve jako viceprefekt, od roku 1914 jako prefekt.

Po první světové válce byl Ambrogio Damiano Achille Ratti činný nejprve jako apoštolský vizitátor pro Polsko a Litvu, později jako apoštolský nuncius ve Varšavě a v Horním Slezsku (1919–1921). V roce 1921, kdy se stal po smrti milánského arcibiskupa Andrey Carla Ferrariho jeho nástupcem a kardinálem, jeho polská mise skončila. Byl povolán zpět do Itálie a v únoru následujícího roku zvolen papežem.²

Funkci státního sekretáře Svatého stolce zastával od roku 1914 Pietro Gasparri, který měl za sebou dlouhou diplomatickou i úřední kariéru. V letech 1898–1901 působil jako apoštolský delegát v Peru, Ekvádoru a Bolívii, když byl předtím jmenován titulárním arcibiskupem v palestinské Caesareji. Od roku 1901 byl sekretářem Kongregace pro mimořádné církevní záležitosti a o tři roky později členem papežské komise pro kodifikaci kanonického práva, kde se velmi zasloužil o vydání Kodexu kanonického práva v roce 1917. V roce 1907 byl kreován kardinálem.³

Diplomatickým zástupcem Svatého stolce v Československu byl od května 1923 do července 1925 Francesco Marmaggi, Říman, který měl za sebou studium na Papežské univerzitě svatého Apolináře v Římě i působení ve Státním sekretariátu Svatého stolce; v letech 1908–1917 zastával post podsekretáře

2/ Podrobněji k osobnosti Achilla Rattiho, pozdějšího papeže Pia XI., například: Umberto Dell'Orto: *Pio XI. Un papa interessante*, Milano 2008; Emma Fattorini: *Pio XI, Hitler e Mussolini. La solitudine di un papa*, Torino 2007; Emilio Gentile: *Contro Cesare. Cristianesimo e totalitarismo nell'epoca dei fascismi*, Milano 2010; Yves Chiron: *Pio XI. Il papa dei patti lateranensi e dell'opposizione ai totalitarismi*, Milano 2006; Carlo Puricelli: *Un „Papa Brianzolo“. Le radici culturali di Achille Ratti, Pio XI*, Milano 1991; Domenico Flavio Ronzoni: *Achille Ratti. Il prete alpinista che diventò papa*, Missaglia 2009; Giordano Stella: *Pio XI. Il papa dei concordati*, Milano 2009; Hubert Wolf: *Il Papa e il Diavolo. Il Vaticano e il Terzo Reich*, Roma 2008; Guido Zagheni: *La croce e il fascio. I cattolici italiani e la dittatura*, Milano 2006 atd.

3/ Marek Šmíd: Kardinál Pietro Gasparri – přední muž vatikánské diplomacie, *Historica Olomucensia* 26, č. 42 (2012), s. 101–114.

Kongregace pro mimořádné církevní záležitosti. Před první světovou válkou se Francesco Marmaggi, společně se státním sekretářem kardinálem Pietrem Gasparrim, podílel na kodifikaci nového Kodexu kanonického práva a výrazně přispěl k uzavření konkordátu se Srbskem v červnu 1914, za což obdržel Řád svatého Sávy. Československé misi, které je věnována většina druhého dílu této edice, předcházelo Marmaggiho působení na postu apoštolského nuncia v Bukurešti, jež se uzavřelo na jaře 1923.⁴

Dne 6. července 1925, navečer Husových slavností, opustil Francesco Marmaggi na přání papeže Československo a do země se již nevrátil. Po dobu jeho nepřítomnosti, která se protáhla navždy, jej v Praze zastupoval jeho sekretář ve funkci chargé d'affaires Antonino Arata. Sám nuncius pobýval v Římě, aniž by přijal jiný diplomatický či kuriální úřad, a vyčkával dalšího vývoje událostí. Když jej v polovině října zmíněného roku navštívil v jeho bytě na Janikulu československý chargé d'affaires Eduard Jelen, který s ním hovořil především o napjatých československo-vatikánských vztazích, neměl vatikánský diplomat o vývoji budoucích událostí jasnější představu.⁵

V listopadu 1925 se ve vatikánských kruzích dokonce uvažovalo, že by mohl apoštolský nuncius Francesco Marmaggi nahradit Bonaventuru Cerrettiho na postu apoštolského nuncia v Paříži, ale ve chvíli, kdy nebyla jeho československá mise oficiálně uzavřena, byly jakékoliv přesuny obtížné. Jeho nenavržení mohlo nakonec spíše pramenit z obavy Svatého stolce, že by francouzská vláda nesouhlasila se jmenováním osoby, jež byla vypuzena z přátelského Československa. Současně se v téže době spekulovalo i o přeložení sekretáře apoštolské nunciatury Antonina Araty, který údajně vyjádřil se svojí misí nespokojenost.⁶

Již v závěru roku 1925 bylo apoštolskému nunciovi Francescu Marmaggi-mu československou stranou naznačeno, aby s obnovením své diplomatické mise v Praze nepočítal. Není příliš pravděpodobné, že Svatý stolec již tehdy uvažoval nad přeložením Francesca Marmaggiho do Varšavy, neboť na jaře 1926 se jeho jméno objevovalo v souvislosti s možným přeložením do Bruse-

4/ K osobnosti Francesca Marmaggiho např. Emília Hrabovec: Die Nuntien in der Tschechoslowakei. Clemente Micara, Francesco Marmaggi, Pietro Ciriaci und Saverio Ritter, in: *Eugenio Pacelli als Nuntius in Deutschland. Forschungsperspektiven und Ansätze zu einem internationalen Vergleich*, ed. Hubert Wolf, München – Wien 2012, s. 177–196; Marek Šmíd: Marmaggiho aféra. Největší diplomatická roztržka mezi ČSR a Svatým stolicí v meziválečném období, *Církevní dějiny* 7, č. 14 (2014), s. 40–49; Týž: Marmaggiho československá mise ve 20. letech 20. století, *Paginae Historiae* 22, č. 2 (2014), s. 401–408.

5/ AMZV, fond Politické zprávy – Vatikán, 1925, Jelen 13. 10. 1925; AMZV, fond II. sekce MZV politická – 1. Běžná spisovna (1918–1939), karton 16, Jelen, 13. 10. 1925, resp. karton 27, Jelen, 24. 10. 1925; Národní archiv, fond Ministerstvo zahraničních věcí – výstřížkový archiv I., karton 1595, sign. 726; AA. EE. SS., Cecoslovacchia, IV periodo, fascicolo 67. 6/ AMZV, fond Politické zprávy – Vatikán, 1925, Jelen, 7. 11. 1925; Österreichisches Staatsarchiv, Archiv der Republik, fond Gesandtschafts- und Konsulatsarchive 1918–1938, Gesandtschaft Rom-Vatikan, karton 4, 11. 12. 1925.

lu. Teprve na podzim téhož roku se spekovalo o jeho přeložení do zmíněné Varšavy, ale současně i do Buenos Aires, takže československý chargé d'affaires Eduard Jelen těmto zvěstem nepřikládal velkou váhu. Celá záležitost Marmaggiho přeložení nicméně zůstávala otevřená až do podepsání modu vivendi, kdy československá strana jednoznačně odmítla Marmaggiho návrat do Československa.⁷

Apoštolskou nunciaturu tak spravoval po většinu období, které v tomto svazku sledujeme, sekretář Antonino Arata. Rodák z Piacenzy, absolvent Papežské diplomatické akademie a úředník Státního sekretariátu Svatého stolce, pobýval v Praze jako první sekretář nunciatury od června 1921 do března 1927. Svoji československou misi uzavřel teprve s příjezdem Pietra Ciriaciho, který si s sebou do Prahy přivezl nového sekretáře Saveria Rittera.

Antonino Arata následně působil na apoštolské nunciatuře ve Vídni, v Lisabonu a posléze v Buenos Aires. V srpnu 1935 byl vysvěcen na titulárního arcibiskupa ze Sard a řádně pověřen funkcí apoštolského nuncia v Rize a Tallinnu, kterou následně zastával v letech 1935–1940. Po anexi pobaltských států Sovětským svazem v roce 1940 se vrátil do Říma, kde působil v Kongregaci orientální. Zemřel v Grottaferratě u Říma v srpnu 1948.⁸

Saverio Ritter působil po vysvěcení na kněze v Římě v září 1906 v Ambrosiánské knihovně v Miláně, kde o pět let později nahradil Achilla Rattiho po jeho odchodu do Říma. Od roku 1924 byl činný ve Státním sekretariátu Svatého stolce a poté, v letech 1927–1931, působil na apoštolské nunciatuře v Praze jako sekretář nuncia Pietra Ciriaciho. Po odchodu z Československa zastával post sekretáře nunciatury v Bernu, ale již v polovině třicátých let se vrátil zpět do Československa a působil zde jako čtvrtý a poslední apoštolský nuncius v meziválečném období.⁹

Co se týká československé strany, v době Marmaggiho krize zastával post vyslance u Svatého stolce diplomat, právník a bývalý vyslanec v Budapešti Václav Pallier. V Římě působil již od dubna 1922. Jeho jmenování vyslancem u Svatého stolce bylo na základě dostupných pramenů spíše improvizovaným rozhodnutím ministra zahraničí Edvarda Beneše než výsledkem dlouhodobé ideové linie mladé republiky směrem ke Svatému stolci.¹⁰

7/ AÚTGM, fond TGM – oddělení R, karton 530, Jelen, 12. 12. 1925; AMZV, Politické zprávy – Vatikán, 1925–1926, Jelen, 10. 12. 1925, resp. 12. 12. 1925, resp. 8. 6. 1926, resp. 10. 11. 1926.

8/ Marek Šmíd: The personage of Vatican dignitary, diplomat, and priest Antonino Arata before his arrival in the Baltics in the 1930s, *Moderní dějiny* 24, č. 1 (2016), s. 159–173.

9/ ANM, fond Eduard Jelen, karton 2B, koncept Jelenova nevydaného strojopisu *Československo a Vatikán za první republiky*, s. 157–158; AMZV, fond Politické zprávy – Vatikán, 1927, Jelen, 31. 3. 1927, resp. 5. 4. 1927; Jindřich Dejmek: Československo-vatikánská jednání o modus vivendi 1927–1928, *Český časopis historický* 92, č. 2 (1994), s. 269.

10/ AMZV, fond Politické zprávy – Vatikán, 1922, Niederle, 3. 1. 1922, resp. Pallier, 31. 5. 1922; P. Gasparri C. Micarovi, 27. 3. 1922, AAV, Nunziatura Cecoslovacchia, busta 9, fas-

Když byli v červenci 1925 československý vyslanec Václav Pallier a jeho sekretář Miloslav Niederle svoji diplomatickou misi donuceni opustit, řídil dočasně její chod ve funkci chargé d'affaires ve Věčném městě diplomat a právník se specializací na mezinárodní právo Eduard Jelen, který vstoupil do diplomatických služeb mladé republiky v roce 1918. Na římskou legaci byl přeložen v roce 1925, krátce před diplomatickou roztržkou se Svatým stolcem. Jeho nevydané paměti *Československo a Vatikán za První republiky*, uložené v Archivu Národního muzea, představují cenný pramen k československo-vatikánským diplomatickým stykům v meziválečném období a přináší cenné doplnění jeho úřední korespondence.¹¹

Podobně jako československý vyslanec byl i Eduard Jelen v pravidelném osobním i písemném kontaktu s ostatními diplomaty akreditovanými u Svatého stolce, jak vyplývá z jeho zpráv, především se zástupci Polska, Rakouska, Německa, Francie a jihoamerických států, a současně s československým vyslancem u italské vlády, diplomatem a právníkem Vojtěchem Mastným, který zde působil v letech 1925–1932. Zajímavé svědectví o dění v Římě v meziválečném období představují i *Vzpomínky diplomata* zmíněného Vojtěcha Mastného.¹²

Chargé d'affaires Eduard Jelen je tak autorem většiny diplomatických zpráv, zasílaných z Říma do Prahy v letech 1926–1928. Uvedený právník a diplomat, jenž se zaměřoval na mezinárodní a církevní právo, působil až do konce první světové války na různých pozicích v advokacii. Po vzniku Československa byl přijat do pracovního poměru na ministerstvo zahraničních věcí, kde působil jako kariérní úředník a zároveň přednášel na konzulární škole při ministerstvu. Od roku 1920 zastával post v právní sekci, odkud byl roku 1925 přeložen na vatikánské vyslanectví jako chargé d'affaires.¹³

Novým československým vyslancem u Svatého stolce byl v létě 1928 jmenován zkušený diplomat Vladimír Radimský, který oficiálně nahradil dosavadního vyslance Václava Palliera. Měl za sebou dlouhou diplomatickou zkušenost, neboť již před první světovou válkou byl činný v rakouských službách. V letech 1919–1920 působil jako první československý zástupce v Polsku a mezi lety 1920–1927 zastupoval československé zájmy ve Švédsku, akreditován byl současně v Norsku.

cicolo 38, f. 13; C. Micara P. Gasparrimu, 28. 3. 1922, *ibid.*, resp. f. 14; Jindřich Dejmek: Počátky diplomatických vztahů mezi Československem a Vatikánem (1920–1921). Kroftova vyslanecká mise v Římě, *Český časopis historický* 91, č. 2 (1993), s. 245.

11/ ANM, fond Eduard Jelen, karton 2B, koncept Jelenova nevydaného strojopisu *Československo a Vatikán za První republiky*; Jindřich Dejmek et al.: *Diplomacie Československa*, II. *Biografický slovník československých diplomatů (1918–1992)*, Praha 2013, s. 103–104.

12/ Vojtěch Mastný: *Vzpomínky diplomata. Ze vzpomínek a dokumentů československého vyslance*, ed. Eduard Kubů – Petr Luňák – Otto Novák, Praha 1997.

13/ J. Dejmek: *Diplomacie Československa*, II., s. 103–104.

Během jednání o modu vivendi pobýval Vladimír Radimský v Praze, kde zastával funkci přednosta osobního oddělení prezidia ministerstva zahraničí. V čele naší diplomatické mise u Svatého stolce stál od léta 1928 až do likvidace Česko-Slovenska na jaře 1939.¹⁴ Jeho sekretářem na československém vyslanectví v Římě byl v námi sledovaném období diplomat a právník Jan Nepustil.¹⁵

* * *

V období let 1926–1928, jemuž se ve třetím dílu edice *Svatý stolec a Československo* věnujeme, patřila mezi klíčové body diplomatických jednání rokování o obnovení narušených vztahů Československa a Svatého stolce, protože aféra dlouho rezonovala v zahraničním tisku. Jednalo se tak převážně o normalizaci styků po odchodu Francesca Marmaggiho z republiky a vypuknutí Marmaggiho aféry, jež po sérii dlouhých rokování v Praze i v Římě směřovaly k podpisu modu vivendi na přelomu let 1927/1928.

V mezinárodním dění českoslovenští diplomaté věnovali svoji pozornost událostem především v sousedních zemích, tedy v Německu, Rakousku a Polsku, dále pak ve Velké Británii, Francii, Itálii, Království Srbů, Chorvatů a Slovinců, Rumunsku, Spojených státech amerických, Sovětském svazu, Mexiku a výjimečně v některých asijských zemích (Čína, Japonsko).

Hlavní pozornosti se ve zprávách chargé d'affaires Antonina Araty těšil především zájem jedné či druhé strany o otevření československo-vatikánských jednání, která měla možnost vyvést dosavadní strany z izolace, usednout k jednacímu stolu a navrhnout možnosti zklidnění situace. Svatý stolec zřejmě již na přelomu let 1925/1926 očekával, že k iniciativním krokům dojde z československé strany. Když se tak nestalo, domníval se, že příčinou prodlevy jsou aktuální politicko-společenské poměry v Československu, které případnému narovnání vztahů brání.¹⁶

Nebyly to každopádně mylné odhady, protože v listopadu 1925 proběhly v zemi parlamentní volby, které skončily vítězstvím agrární strany s 13,7 % hlasů. Nové Švehlově vládě byly vymezeny pouhé tři měsíce života; rozpadla se dne 18. března 1926. Stabilizaci poměrů nepřinesla ani nová úřednická vláda Jana Černého, která byla vnímána jako příliš provizorní, aby s ní bylo možné jednat o perspektivě diplomatických vztahů. Obě vlády měly každopádně zcela jiné priority než otevřít rokování se Svatým stolicí.¹⁷

14/ AAV, Segreteria di Stato, rubrica 160, fascicolo 1; AMZV, fond Politické zprávy – Vatikán, 1928, Jelen, 29. 3. 1928, resp. 8. 6. 1928.

15/ E. Jelen P. Gasparrimu, 1. 5. 1928, AAV, Segreteria di Stato, rubrica 160, fascicolo 1, f. 43.

16/ AMZV, fond Politické zprávy – Vatikán, 1926, Jelen, 15. 2. 1926.

17/ Ibid.

Značnou pozornost věnoval chargé d'affaires poměrům v Itálii, kde sledoval především italsko-vatikánská jednání o vyřešení římské otázky, jež se táhla od počátku dvacátých let. Zmínil rovněž reformu církevního zákonodárství včetně adekvátního materiálního zabezpečení kněží, kterou Mussoliniho vláda projevuje po zásazích liberálních vlád z přelomu desátých a dvacátých let, byť si udržuje kontrolu nad katolickou církví. Italskými církevními kruhy (nikoliv ovšem Svatým stolcem) vesměs pozitivně vnímané opatření posuzoval Eduard Jelen jako směřování ke konkordátu, který se již připravuje, a spatřoval za ním určitou formu pragmatismu, s nímž si fašistický režim hodlá zjednat přízeň v katolických kruzích i omezit vliv Italské lidové strany.¹⁸

Právě Italská lidová strana procházela v tomto období turbulentními změnami. Po vlně zastrašování a šikanování ze strany fašistického režimu, opuštěn církevními představiteli Svatého stolce, odešel její předseda Luigi Sturzo v říjnu 1925 z Itálie do exilu ve Velké Británii, později do Francie a následně Spojených států amerických, a strana byla v listopadu 1926 rozpuštěna.¹⁹ Útoky proti Luigi Sturzovi byly následně pravidelnou rétorikou fašistických novin.

Na základě důvěrných sdělení se chargé d'affaires Eduard Jelen domníval, že jádrem připravované smlouvy mezi Itálií a Svatým stolcem bude tzv. garanční zákon z 19. století, jenž upravoval postavení papeže a Svatého stolce v rámci sjednocené Itálie. Papeži sice přiznával osobní nedotknutelnost a pravidelnou roční rentu, papežský stát však de facto neuznával v žádné podobě. Zákon vnímal jako dílo italských liberálních vlád nepřátelských vůči katolické církvi, tedy dílo, které omezuje její svobodu a nezávislost. Byl každopádně optimistický, věřil, že plánovaná reforma církevního zákonodárství bude nezbytným předpokladem pro vyřešení římské otázky.²⁰

Opakovaně se československý diplomat vracel i k poměrům v římské kúrii. Dementoval stanoviska tisku, který pravidelně spekoval o rezignaci Pietra Gasparriho na funkci státního sekretáře ze zdravotních důvodů. Komentoval současně nastalé kuriální změny mezi vatikánskými diplomaty i šířené spekulace, zejména otázku obsazení místa na apoštolské nunciatuře v Paříži, kde se mimo jiné objevovalo i jméno Francesca Marmaggiho, i úvahy nad nově kreovanými kardinály.²¹

Z římských zdrojů byl Eduard Jelen informován, že značně zjitřené poměry panují v Sovětském svazu, kde se podmínky života křesťanů dále zhoršují.

18/ Ibid.

19/ Petra Votavová – Marek Šmíd: Dlouhá cesta k Lateránským smlouvám. Diplomatické styky Svatého stolce a Itálie od nástupu fašizmu k moci do uzavření Lateránských smluv, *Studia Theologica* 20, č. 2 (2018), s. 195.

20/ AMZV, fond Politické zprávy – Vatikán, 1926, Jelen, 15. 2. 1926.

21/ Ibid.

K ochraně katolíků v zemi, z nichž většina je Poláků, byla proto při Kongregaci orientální zřízena papežská komise pro Rusko. Ta se primárně věnovala duchovní péči o katolíky a charitativní činnosti. Eduard Jelen současně zmiňoval první diplomatickou misi konzultanta zmíněné papežské komise jezuity Michela d'Herbigny do SSSR, k níž došlo na podzim 1925; vyslanectví o ní informovalo Prahu již ve zprávě za listopad 1925.²²

Na počátku roku 1926 se Eduard Jelen podrobně zabýval Katolickou akcí v Československu, v Itálii a jejími cíli. Vnímal ji podle instrukcí Pia XI. jako nepolitický nástroj propagace katolické církve. V Itálii, kde vyvažovala vliv syndikalismu, byla úzce spjata s misemi, k nimž Pius XI. v únoru 1926 vydal encykliku *Rerum Ecclesiae* (O povznesení posvátných misí). Československý diplomat zůstával přesvědčen, že papežský okružní list usiluje především o to, aby byl domácímu kněžstvu v misijních zemích při šíření náboženství vyhrazen větší prostor, než tomu bylo dosud.²³

V téže době ocenil chargé d'affaires i posun v diplomatických vztazích Československa a Svatého stolce, kdy se ministr zahraničí Edvard Beneš snažil dospět k brzkému urovnání konfliktu, který podle něj poškozoval prestiž republiky v zahraničí.²⁴ Za zlepšením vztahů spatřoval rovněž římskou návštěvu pražského arcibiskupa Františka Kordače, který se počátkem prosince 1925 pokusil neoficiální cestou, avšak s vědomím československé vlády, zprostředkovat cestu ke smířlivému vyřešení incidentu, jenž vznikl v důsledku výročních oslav Husova památného dne v červenci 1925. Jeho návštěva bezpochyby napomohla ke zklidnění vzájemného diplomatického napětí mezi oběma stranami.²⁵

Na americkém kontinentu poutalo pozornost Eduarda Jelena v polovině dvacátých let především dění v Mexiku, kde docházelo k tvrdému pronásledování katolické církve. Církevní školy byly uzavřeny a mnozí duchovní a řeholníci vypovězeni ze země, přičemž silně antiklerikální mexická vláda usilovala o vymanění církve z vlivu Svatého stolce a vytvoření církve národní. Apoštolskému delegátovi v Mexico City Serafinu Ciminovi po lékařském zákroku v USA zakázala návrat do země; usadil se u amerických hranic a čekal na možnost vstupu. V zemi tak během jeho nepřítomnosti působil sekretář delegatury Tito Crespi, který byl však ještě roku 1926 jako *persona non grata* ze země vyhnán. Diplomatická roztržka byla po čistce na vatikánské legaci dokonána.²⁶

22/ Ibid.; Marek Šmíd: *Vatikán a sovětský komunismus 1917–1945*, Praha 2020, s. 153–154.

23/ AMZV, fond Politické zprávy – Vatikán, 1926, Jelen, 6. 3. 1926, resp. 12. 4. 1926.

24/ Ibid., Jelen, 6. 3. 1926.

25/ A. Arata P. Gasparrimu, 8. 1. 1926, AA. EE. SS., Cecoslovacchia, IV periodo, fascicolo 70, f. 51.

26/ AMZV, fond Politické zprávy – Vatikán, 1926, Jelen, 6. 3. 1926; Giacomo Martina: *Storia della Chiesa. Da Lutero ai nostri giorni*, IV, Brescia 2008, s. 155, 157; John Pollard: